Vol 6 Issue 11 Dec 2016

ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

Mr. Dikonda Govardhan Krushanahari
Professor and Researcher ,
Rayat shikshan sanstha's, Rajarshi Chhatrapati Shahu College, Kolhapur.

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

Indian Streams Research Journal

ISSN: 2230-7850 Impact Factor : 4.1625(UIF) Volume - 6 | Issue - 11 | December - 2016

महाशून्य एक वैश्विक सत्याचा शोध

प्रा.डॉ. जयश्री सातोकर
मराठी विभाग प्रमुख , प्रगती महिला महाविद्यालय, भंडारा.

प्रस्तावनाः
प्राचार्य डॉ. संजय पोहरकर अर्थात कवी 'गोविंदसूत' यांच्या 'देव आंघोळीला गेले' या पहिल्याच काव्यसंग्रहाने रसिकांची पसंती मिळविली. या काव्यसंग्रहातील 'महाशून्य' ही कविता सृष्टीसत्याचा शोध घेतांना दिसते. सृष्टीसत्याचा शोध घेण्याच्या प्रयत्नातून, जगाच्या पाठीवरील मोठमोठया विद्वानांनी फार प्राचीन काळापासून तत्वचर्चा केली आहे. यातूनच जगातले नाना वैचारिक वाद गाजले आहेत. फार प्राचीन काळी उपनिषदांनीही याबाबत विस्तृत चर्चा केली आहे. 'शून्या' चा शोध भारताने लावला आहे. पण शून्याच्याही दोन बाजू आहेत. एक डावी, दुसरी उजवी बाजू. डावी बाजू शून्याला निरर्थक ठरविते तर उजवी बाजू डावीकडच्या अंकाला अर्थ प्राप्त करून देते. शून्यामुळे डावीकडच्या अंकाची समृद्धता वाढत जाते. ही संपूर्ण सृष्टी म्हणजे एक महाशून्य आहे. म्हणजेच निरर्थकही आहे आणि अर्थपूर्णही आहे. आपला जीवनाकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन हा उजवीकडच्या शून्यासारखा असेल तर जीवनाचा आशय समृद्धीकारक, सुंदर आणि आनंददायी असेल. पण जर दृष्टिकोन डावीकडच्या शून्यासारखा असेल तर जीवन निरर्थक वाटेल. त्यातून निराशावाद चेतेल आणि मन निराशेने ग्रासेल. खरे तर सृष्टीसत्याचा हा खेळ समजून घेण्यातच मानवी जीवनाचे सार्थक आहे. म्हणून कवी सुरवातीलाच सृष्टीतील उत्पत्ती–स्थिती आणि लयाच्या चालणाऱ्या खेळावर भाष्य करतांना म्हणतात,

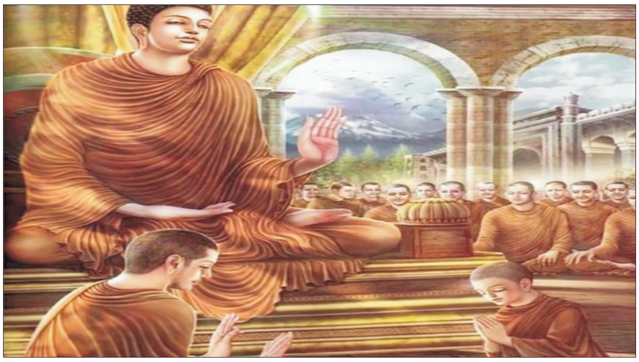

'शून्यातून निष्पत्ती जगाची
शून्य भेटते शून्याला'

इथे शून्य म्हणजे निरर्थकता नव्हे, तर सृष्टीची पूर्णता आहे. पूर्णरूप असलेल्या सृष्टीला कवी शून्य म्हणतात. ब्रह्मांडाचे हे पूर्णरूप जाणून घेणे, म्हणजेच 'तत्' किंवा 'ते' समजून घेणे आहे. 'ते' पणाचे ज्ञान म्हणजेच तत्त्वज्ञान समजून घेणे होय, हे तत्त्वज्ञानच इशोपनिषदातील शांतीमंत्रात मांडले आहे. या शांतीमंत्राशी आणि गोविंदसुतांच्या 'महाशून्य' या कवितेची तुलना करण्याजोगी आहे. जणू काही हा शांतीमंत्रच वेगळया शब्दात कवी गोविंदसुत मांडतांत.

ॐपूर्णमदः पूर्णमिदं
पूर्णात्पूर्णमुदच्यते।
पूर्णस्य पूर्णमादाय
पूर्णमेवावशिष्यते ।।
ॐशांति : शांति : शांति : ।

या शांतीमंत्राचा आशय स्पष्ट करतांना कवी म्हणतात,

'एक दोनचे पाढे कितीही
अंक मोजण्या गमतीदार
वाढवित न्या कितीही शृंखला
पुन्हा होतसे शून्याकार'

इथे जन्म–जगणे (प्रत्यक्ष जीवन) व मृत्यू या तिनही अवस्थांचे आवर्त कवी सहजतेने मांडून जातात. शून्यातून होणारी निष्पत्ती म्हणजे जन्म, एक दोनच्या पाढयांची वाढत जाणारी शृंखला म्हणजे जीवन आणि मृत्यू म्हणजे पुन्हा शून्यातून निष्पण्ण झालेल्या जीवनाचे शून्याला जावून भेटणे होय. जीवन जगणे म्हणजे आपल्या जन्माला अर्थ देणे आहे. जन्म म्हणजे 'एक' चा अंक असेल तर यात 'एक' च्या उजवीकडे शून्य वाढवत जावून एकला अधिक समृद्ध आणि बळकट करण्याचा प्रयत्न होय. म्हणून कवी दुसऱ्या कडव्यात शून्याची अर्थपूर्णता मांडण्याचा प्रयत्न करतात. जगण्यातील Mathematical truth हे तत्त्वज्ञानाच्या पातळीवर नेऊन या ज्तनजी ला एका सुखदायी सत्याकडे (Happier Truth) नेण्याचा प्रयत्न करतात. व

'शून्य नसे परी अर्थशून्य हे
शाश्वत तत्वाचा आधार
शून्याचा हा अर्थ कळाया
मनूज सृजन हे ब्रह्माकार'

अर्थात जीवन तत्त्वबोधाच्या पातळीवर पोहोचले, की ते तुकारामाच्या विश्वात्मक अनुभूतिच्या पातळीवर जाते व तुकारामासारखा एक साधा वाटणारा माणूस या अनुभूतिने आकाशाएवढा होवून जातो.

'अणुरणीया थोकडा
तुका आकाशा एवढा ।'

या पातळीवर मनुष्य जीवनाची अनुभूती पोहोचावी ही कविची अपेक्षा दिसते. शून्याचा अर्थ समजून देण्याचा हा सूचक प्रयत्न आहे. सृष्टीचे हे सृजन समजून घेण्याची कुवत मानसाच्या मेंदूमध्येच आहे. म्हणून कवी

'मनुज सृजन हे ब्रह्माकार'

असा शब्दप्रयोग करतात. मनुष्य जन्माचा अर्थ समजून घेण्यात मानवी जीवनाचे सार्थक आहे, हे इथे कवी सूचित करतात. मनुष्य देह जन्माला घालण्यामागे निसर्ग नियतिची योजना आहे. परंतु केवळ 'देहोपभोगांमुळे' मिळणारे सुख हेच जणू काही जीवनाचे सारसर्वस्व आहे, असे समजून संपूर्ण आयुष्यच देहोपभोगाच्या दलदलित गुंतुन पडण्यात अनेक माणसे आयुष्य खर्च करतात. व ब्रह्मसत्याचे स्वरुप जाणून घेण्याचा प्रयत्न करीत नाहीत. केवळ देहोपभोग म्हणजेच संपूर्ण सुख या जाणिवेने आभासी सुखाच्या मागे आयुष्य व्यर्थ घालवितात. कविला स्पष्टपणे यातून इतर प्राणिमात्रांचे जीवन आणि मनुष्याचे जीवन याची तुलना मांडायची आहे. केवळ देहोपभोगाच्या दलदलीत गुंतुन पडणे म्हणजे आयुष्यातील निरर्थक शून्याला कवटाळणे होय. आणि देहोपभोगाबरोबरच मनुष्य

जीवनातील व्यापक आशय समजून घेणे म्हणजे मनुष्य जीवनाची सार्थकता समजून घेणे होय. हे सांगण्यासाठी कवी म्हणतात,

‘न कळे ज्याला निसर्ग नियती
अर्थ काय त्या जीवनाचा
वासनेतला कीटक बनाया
जन्म नसे हा मनुजाचा’

इथे कवी वासनाविकारांचे महत्त्व नाकारत नाही. पण घाणीत लिवलिवणाऱ्या किडयांप्रमाणे केवळ वासनेतच गुंतुन पडणे म्हणजेच इतर प्राण्यांप्रमाणेच जन्माला आले म्हणून जगतो आणि मरण आले म्हणून मरतो, यासारखे जगणे होय. इथे मनुष्य जीवन आणि पशू जीवन यातील भेद सांगणाऱ्या एका संस्कृत सुभाषिताची आठवण झाल्याशिवाय राहत नाही.

आहार–निद्रा–भय–मैथुनं च
सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणाम् ।
धर्मोहि तेशामधिको विशेषो
धर्मेण हीना : पशुभिः समानाः ।।

अर्थात आहार, निद्रा, भय आणि मैथुन या चार गोष्टी मनुष्यात आणि पशूत सारख्याच आहेत. कारण मनुष्यही शेवटी प्राणिच आहे. परंतु केवळ या चारच गोष्टीत गुंतून पडणे म्हणजे मनुष्यजीवन नव्हे. शून्यातील निरर्थकता गळावी व शून्यातील आनंद फळाला यावे हे सांगतांना कवी म्हणतात,
‘शून्यातील शून्यत्व गळावे

शून्यातील चैतन्य फळावे
महाशून्य मग स्वयेच व्हावे’

ही अनुभूती मांडतात, सावरकरांच्या शब्दातील ‘अनादि मी–अनंत मी–अवध्य मी भला ।’ या अनुभूतीकडे नेण्याचा प्रयत्न करतात. ‘महाशून्य’ या कवितेचा आशय तत्त्वचिंतनाची व्यापक पातळी गाठते. आणि तत्त्वबोधाची विविधांगी अर्थवलये विस्तारीत कविता विराम पावते.

निष्कर्ष –

1.महाशून्य ही एक सृष्टीसत्याचा वेध घेणारी कविता आहे.
2.प्रस्तुत कवितेत उत्पत्ती–स्थिती–लय या जीवनातील वास्तवतेचा तत्त्वबोध करून देण्याचा प्रयत्न आहे.
3.प्रस्तुत कवितेतील ‘शून्य’ या प्रतिमेला विविधांगी अर्थवलये लाभलेली आहेत.
1.महाशून्य म्हणजे संपूर्ण ब्रह्मांड म्हणजेच ‘पूर्ण’.
2.शून्य म्हणजे निरर्थकता. ही निरर्थकता ‘शून्यातून शून्यत्व गळावे’ या वाक्यप्रयोगात सूचित होते. म्हणजेच शून्यातील निरर्थकता गळावी व अंकाच्या उजव्या बाजूला वाढत जाणारे शून्य म्हणजे शून्याची सार्थकता वाढावी, असे कविने सूचित केले आहे.
4.ईशोपनिषदातील शांतीमंत्राच्या भावार्थाशी कवी गोविंदसुताची ‘महाशुन्य’ ही कविता एकरूप झाली
आहे. उत्पन्न पावणारे जग लयाला जाते म्हणून निराश होण्याचे काहिच कारण नाही असा आशावादही चेतविला आहे.
5.प्रस्तुत कविता म्हणजे सृष्टीत चालणाऱ्या निरंतर खेळासंबंधी अंतर्मूख होवून आशेने जगाकडे पाहण्यास शिकविणारी आनंदबोधात्मक कविता आहे.

संदर्भ –

1.उपनिषदांचे विज्ञाननिष्ठ निरूपण डॉ. प. वि. वर्तक, पंचम प्रकाशन : 1 जानेवारी 2010
2.देव आंघोळीला गेले । कवी गोविंदसुत (डॉ. संजय पोहोरकर) अक्षय प्रकाशन, शनिवार पेठ, पुणे प्रथम आवृत्ती : 2003

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org